

Sygn. akt *I ACa 1080/18*

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 lipca 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący-Sędzia: **Ewa Staniszevska**

Sędziowie: **Mikołaj Tomaszewski /spr./**

Bogdan Wysocki

Protokolant: **st. sekr. sąd. Agnieszka Paulus**

po rozpoznaniu w dniu 11 lipca 2019 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **R. K.**

przeciwko **R. Z.**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 6 kwietnia 2018 r. sygn. akt XII C 2019/16

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 1 w ten sposób, że zasądzoną na rzecz powoda kwotę obniża do 131.833,25 (sto trzydzieści jeden tysięcy osiemset trzydzieści trzy złote dwadzieścia pięć groszy) zł;

II. w pozostałym zakresie apelację oddala;

III. zasądza od pozwanego na rzecz powoda 1.465 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Bogdan Wysocki Ewa Staniszevska Mikołaj Tomaszewski

UZASADNIENIE

Powód R. K. w pozwie z dnia 7 listopada 2016 r. skierowanym przeciwko R. Z. wniósł o zasądzenie na swoją rzecz od pozwanego kwoty 135.000 zł tytułem należnego powodowi zachowku po zmarłej małżonce M. K. oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W piśmie z dnia 22 lutego 2017 r. pozwany uznał powództwo co do zasady, wskazując, że uprzednio winno nastąpić ustalenie składu masy spadkowej oraz dokonanie podziału majątku wspólnego.

Na rozprawie z dnia 28 marca 2018 r. pozwany wniósł, aby w przypadku uwzględnienia powództwa, zasądzona kwota została rozłożona na raty: I rata w wysokości 12.833 zł, zaś kolejne raty po 1.000 zł.

Wyrokiem z dnia 6 kwietnia 2018 roku Sąd Okręgowy w Poznaniu:

1. Zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 135 złotych,
2. Kosztami procesu obciąża pozwanego w całości i na tej zasadzie:
  - a) zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 14 167 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu;
  - b) nakazał ściągnąć od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Poznaniu kwotę 530,32 złote, tytułem kosztów opinii biegłej.

W motywach rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy wskazał, że powód R. K. oraz M. K. zawarli związek małżeński w (...) 1998 r, R. K. i pozwanego R. Z., będącego synem

%

M. K. łączyły chłodne relacje. Powód wraz z żoną mieszkał w domu jednorodzinnym położonym w B., zaś nieruchomość położona na W. była wynajmowana. M. K. zachorowała. Planowała podjąć leczenie w Niemczech w maju 2015 r. nabyła za kwotę ok. 80.000 zł mieszkanie w Niemczech. M. K. zmarła w dniu 28 sierpnia 2015 r. w P.. Spadek po zmarłej na podstawie testamentu notarialnego z dnia 8 stycznia 2015 r, sporządzonego przed notariuszem A. J. w Kancelarii Notarialnej w P. rep. A. (...)otwartego i ogłoszonego w Sądzie Rejonowym w Środzie Wielkopolskim w dniu 23 czerwca 2016 r. w sprawie I Ns 567/16 nabył w całości syn spadkodawczyni R. Z..

Po śmierci M. K. powód wyprowadził się z nieruchomości w B.. Pozwany nie ma dostępu do nieruchomości położonej w B.. Nie domagał się nigdy od pozwanego wydania mu kluczy. Pozwany nie zabrał z nieruchomości w B. żadnych pamiątek, wyposażenia ani pianina po babci. W skład spadku po zmarłej wchodzi:

- udział w wysokości 1/2 w prawie własności nieruchomości lokalowej (lokal mieszkalny), położonej przy ul. (...) w P., dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P., V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...)
- udział w wysokości 1/2 w prawie własności nieruchomości lokalowej (lokal użytkowy), położonej przy ul. (...) w P., dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P., V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...)
- udział w wysokości 1/2 w prawie własności nieruchomości lokalowej (hala garażowa), położonej przy ul. (...) w P., dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P., V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr(...) (...),
- udział w wysokości 1/2 w prawie własności nieruchomości gruntowej, położonej w miejscowości B., nr działki (...), dla której Sąd Rejonowy w Środzie Wielkopolskiej, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...)
- udział w wysokości 1/2 w prawie własności nieruchomości gruntowej, położonej w miejscowości B., nr działki (...), dla której Sąd Rejonowy w Środzie Wielkopolskiej,

V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...).

Pismem z dnia 17 października 2016 r. powód wezwał pozwanego do zapłaty na jego rzecz kwoty 280,000 zł tytułem przysługującego mu zachowku po zmarłej żonie M. K..

Pozwany sprzedał za kwotę 50,000 zł-60.000 zł mieszkanie kupione przez matkę w Niemczech.

Oszacowana w toku procesu przez biegłą z dziedziny wyceny nieruchomości wartość poszczególnych nieruchomości wchodzących w skład spadku wynosi:

- 122.000 zł - wartość udziału w wysokości 1/2 w prawie własności nieruchomości lokalowej (lokal mieszkalny), położonej przy ul. (...) w P., dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P., V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...)
- 86.000 zł - wartość udziału w wysokości w prawie własności

nieruchomości lokalowej (lokal użytkowy), położonej przy ul. (...) w P., dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P., V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...),

- 31.000 zł - wartość udziału w wysokości Ta w prawie własności

nieruchomości lokalowej (hala garażowa), położonej przy ul. (...) w P., dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P., V

Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr

(...)

- 293.500 zł- wartość udziału w wysokości V2 w prawie własności nieruchomości gruntowej, położonej w miejscowości B., nr działki (...), dla której Sąd Rejonowy w Środzie Wielkopolskiej, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...) (...),
- 15.500 zł - wartość udziału w wysokości w prawie własności nieruchomości gruntowej, położonej w miejscowości B., nr działki (...), dla której Sąd Rejonowy w Środzie Wielkopolskiej, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr(...)

R. Z. pracuje w W. w C. C. z

wynagrodzeniem ok. 5.000 zł miesięcznie. Dodatkowo w ciągu roku dorabia ok. 15.000 zł -20.000 zł.

Pozwany jest właścicielem mieszkania położonego we W., które otrzymał w darowiznie od matki w 2004 r. wartego obecnie ok. 270.000 zł oraz drugiego mieszkania położonego w tym mieście kupionego na kredyt za kwotę 60.000 zł.

Pozwany ma zadłużenie z tytułu kart kredytowych w wysokości 50.000 zł oraz zadłużenie na kwotę 30.000 zł u znajomych. Nadto jest właścicielem samochodu S. (...) o wartości 20.000 zł, który kupił za gotówkę. Na dojazdy pozwany wydaje miesięcznie 3.500 zł oraz spłaca zadłużenie. R. Z. jest współnikiem spółki, która zajmuje się badaniami. W 2017 r. dochód pozwanego wyniósł ok. 70.000 zł.

W oparciu o powyższe ustalenia Sąd Okręgowy uznał, iż żądanie pozwu zasługuje na uwzględnienie. Prawo spadkowe zapewnia członkom najbliższej rodziny spadkodawcy, zaliczonym do kręgu uprawnionych do zachowku, uzyskanie określonej korzyści ze spadku niezależnie od woli spadkodawcy, tj. choćby spadkodawca pozbawił ich tej korzyści przez rozrządzenia testamentowe lub dokonane darowizny.

Zgodnie z art. 991 § 1 k.c. uprawnionymi do zachowku są zstępni, małżonek oraz rodzice spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy. Uprawnionym do zachowku należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy

dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału (zachówek). Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia (roszczenie o zachówek). Stąd jednoznaczny wniosek, że o powstaniu na rzecz uprawnionego do zachowku roszczenia przeciwko spadkobiercy o pokrycie lub uzupełnienie w pieniądzu zachowku rozstrzyga tylko to, czy otrzymał on w całości należny mu zachówek w postaci powołania do spadku, zapisu lub uczynionej przez spadkodawcę na jego rzecz darowizny. Jeżeli otrzymał, roszczenie o zachówek nie przysługuje mu. Jeżeli natomiast nie otrzymał, ma on przeciwko spadkobiercom roszczenia o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

M. K. zmarła w dniu 28 sierpnia 2015 r. w P.. Spadek po niej na podstawie testamentu notarialnego z dnia 8 stycznia 2015 r. sporządzonego przed notariuszem A. J. w Kancelarii Notarialnej w P. rep. A. (...) otwartego i ogłoszonego w Sądzie Rejonowym w Środzie Wielkopolskim w dniu 23 czerwca 2016 r. w sprawie I Ns 567/16 nabył w całości syn spadkodawczyni R. Z..

Wobec przedstawionych okoliczności oraz normy art. 931 § 1 k.c., gdyby M. K. nie pozostawiła testamentu, jej spadkobiercami ustawowymi byłiby: jej syn pozwany R. Z. w 1/2 części oraz jej mąż powód R. K.. Tym samym, powodowi, jako mężowi spadkodawczyni przysługiwało prawo do zachowku w wysokości połowy jego udziału spadkowego. Odpowiedzialność pozwanego do zaspokojenia roszczenia powoda wynika z faktu, iż jako jedyny został powołany do całości spadku po M. K..

Roszczenie z tytułu zachowku przysługuje osobie uprawnionej, jeżeli dziedziczyłaby z ustawy po danym spadkodawcy. Oznacza to konieczność odwołania się do art. 931-932 k.c. w celu ustalenia kręgu spadkobierców ustawowych. W rezultacie uprawnionymi do zachowku mogą być jednocześnie tylko zstępni oraz małżonek albo małżonek oraz rodzice spadkodawcy. Osobie uprawnionej, która dziedziczyłaby po spadkobiercy, przysługuje roszczenie z tytułu zachowku, o ile nie otrzymała należnej kwoty w innej postaci, a mianowicie uczynionej przez spadkodawcę darowizny, w postaci powołania do spadku (z mocy ustawy lub testamentu) lub w postaci zapisu zwykłego lub windykacyjnego (art. 991 § 2), a w przypadku zstępnych spadkodawcy - także w postaci świadczeń na wychowanie oraz wykształcenie ogólne i zawodowe (art. 997). Zachówek stanowi wierzytelność osoby uprawnionej. Jej treścią jest roszczenie o zapłatę określonej sumy pieniężnej. W sytuacji gdy uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku w żadnej z postaci wymienionych w art. 991 § 2, przysługuje mu roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do jego pokrycia w całości. Nie ma przy tym znaczenia okoliczność, że spadkobierca został faktycznie powołany do spadku z ustawy. Innymi słowy, warunkiem istnienia wierzytelności z tytułu zachowku jest nieotrzymanie przez osobę uprawnioną należnej jej kwoty (nie tylko w postaci pieniężnej), a nie wyłącznie niepowołanie do spadku osoby uprawnionej na podstawie ustawy na co wskazywałoby literalne brzmienie przepisu.

W sprawie niniejszej nie budziło wątpliwości, że powód nie otrzymał należnego mu zachowku, a więc niewątpliwie przysługuje mu dochodzone roszczenie.

W tym miejscu wskazać należy, że bezzasadny okazał się zarzut pozwanego, jakoby roszczenie powoda było przedwczesne, a niniejszy proces winien zostać poprzedzony podziałem majątku wspólnego. Wskazać w tym miejscu należy, że w orzecznictwie przesądzona została kwestia, że wartość zachowku ustala się według stanu z chwili otwarcia spadku i według cen z daty orzekania {uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów - zasada prawna, z dnia 26 marca 1985 r., III CZP 75/984, OSNC 1985/10/147, LEX nr 3078, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 1985 r., III CZP 69/84, OSNC 1986/3/24, LEX nr 3115}. Nadto jak słusznie wskazał powód, z orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika, że w wypadku, gdy w skład spadku wchodzi udział spadkodawcy w majątku dorobkowym dopuszczalne jest w procesie o roszczenie z tytułu zachowku samodzielne ustalenie przez sąd orzekający stanu i wartości spadku bez uprzedniego postępowania o dział spadku lub o podział majątku, który był objęty małżeńską wspólnością ustawową { por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 1985 r. III CZP 69/84}.

Z uwagi na powyższe zarzut pozwanego, jakoby powództwo o zachówek winno być poprzedzone podziałem majątku wspólnego uznać należy

za niezasadny.

Brak także podstaw do uznania, by pozwany skutecznie podniósł w niniejszej sprawie zarzut potrącenia, szczególnie, że pozwany nie wykazał okoliczności, jakoby w skład spadku wchodziły oszczędności.

W celu obliczenia wysokości przysługującego powodowi zachowku w pierwszej kolejności należało zatem określić udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku. Stosownie do art. 991 § 1 kc przysługuje mu tytułem zachowku połowa udziału spadkowego, który by mu przypadął w dziedziczeniu ustawowym. Gdyby spadkodawczyni nie zostawiła testamentu powód dziedziczyłby na mocy ustawy wraz z pozwanym w częściach równych, a zatem po V2. (art. 931 § 1 kc). W związku z powyższym udział stanowiący podstawę do obliczenia zachowku wynosi 1/4.

W kolejnym etapie należało ustalić tzw. substrat zachowku (art. 993- 995 k.c.). Ustalenie substratu zachowku wymaga przede wszystkim określenia czystej wartości spadku. Czysta wartość spadku stanowi różnicę pomiędzy stanem czynnym spadku, czyli wartością wszystkich praw należących do spadku, według ich stanu z chwili otwarcia spadku, i cen z chwili orzekania o zachowku (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasadę prawną - z dnia 26 marca 1985 r., III CZP 75/84, OSP 1988, nr 2, poz. 27), a stanem biernym spadku, czyli sumą długów

spadkowych, z pominięciem jednak długów wynikających z zapisów i poleceń.

W skład spadku po M. K. wchodziły udziały w w prawie własności nieruchomości:

- lokalowej (lokal mieszkalny), położonej przy ul. (...) w P., dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P., V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...)
- lokalowej (lokal użytkowy), położonej przy ul. (...) w P., dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P., V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...)

-lokalowej (hala garażowa), położonej przy ul. (...) w P., dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P., V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...),

-gruntowej, położonej w miejscowości B., nr działki (...), dla której Sąd Rejonowy w Środzie Wielkopolskiej, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...),

- gruntowej, położonej w miejscowości B., nr działki (...), dla której Sąd Rejonowy w Środzie Wielkopolskiej, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o nr (...).

Powód nie domagał się zaliczenia innych składników majątkowych.

Łączna wartość powyższych udziałów w nieruchomościach czyli czysta wartość spadku wynosi 548.000 zł, co Sąd ustalił w oparciu o opinię biegłej z dziedziny szacowania nieruchomości A. H.,

Pozwany nie wykazał, by spadkodawczyni poczyniła na rzecz powoda jakiegokolwiek darowizny.

Obliczanie zachowku zamyka operacja mnożenia substratu zachowku przez udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku. W rozpoznawanej sprawie substrat zachowku wynosi 548.000 złotych(w uzasadnieniu Sądu Okręgowego omyłkowo wskazano 584.000 zł). Udział stanowiący podstawę do obliczenia zachowku wynosił 1/4. Wysokość należnego powodowi zachowku wynosi zatem 137.000 zł.

Sąd jednak był związany ostatecznym żądaniem powoda, który domagał się zasądzenia na swoją rzecz tytułem zachowku nieco niższej lewo ty tj. 135.000 zł i taką też kwotę zasądził od pozwanego na jego rzecz w punkcie 1 wyroku. Jednocześnie Sąd nie uwzględnił wniosku pozwanego o rozłożenie zasądzonej kwoty na raty. Pozwany wniósł,

aby zasądzona kwota została rozłożona na raty: I rata w wysokości 12.833 zł, zaś kolejne raty po 1,000 zł. Wniosek pozwanego nie zasługiwał na uwzględnienie, bowiem niniejsze postępowanie wykazało, że wartość majątku nabytego przez niego w wyniku spadkobrania po matce wynosi 584.000 zł. Nadto pozwany jest właścicielem nieruchomości położonej we W. o wartości 270,000 zł (darowanej mu przez matkę), samochodu o wartości 20.000 zł, a jego miesięczne zarobki wynoszą ok. 5.000 zł. Nawet przy uwzględnieniu, że pozwany spłaca kredyt zaciągnięty na zakup drugiej nieruchomości we W. oraz posiada zadłużenie rzędu 80.000 zł, zdaniem Sądu pozwany jest w stanie mając do dyspozycji powyższe składniki majątkowe uiścić na rzecz powoda zasądzoną kwotę bez konieczności rozkładania jej na raty, czy poprzez sprzedaż niektórych składników majątkowych, czy też zaciągając kredyt.

Za nieuwzględnieniem wniosku o rozłożenie zasądzonej kwoty na raty przemawiała także okoliczność, że powód domagał się zapłaty przysługującego mu zachowku już w październiku 2016 r.

O kosztach procesu Sąd orzekł w oparciu o art. 98 kpc.

Powyższy wyrok w punkcie 1, w części w jakiej Sądu I instancji zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 3.167zł (tj. ponad kwotę 131.833 zł) i w punkcie 2 w całości, zaskarżył apelacją pozwany, który powołując się na naruszenie przepisów prawa materialnego w postaci art. 991 §1 i 2 kc w zw. z art. 922 § 1 kc w zw, z art. 931 § 2 kc przez błędne ustalenie wysokości zachowku, naruszenie prawa procesowego w postaci art. 233 § 1 kpc, 320 kpc, i 98 § 1 i 3 kpc poprzez zastosowanie i niezastosowanie art. 101 kpc ewentualnie art. 102 kpc, błędne ustalenia faktyczne wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa co do kwoty 3.167 zł i zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 131.833 zł rozłożonej na 120 rat miesięcznych, z zastrzeżeniem, że pierwsza rata będzie w wysokości 12.833zł, a pozostałe 119 rat w wysokości 1000 zł każda i nieobciążanie pozwanego kosztami postępowania za I instancję.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja okazała się w części uzasadniona.

Rzeczywiście bowiem Sąd Okręgowy nie wziął pod uwagę, że w przypadku nieruchomości objętej księgą wieczystą o nr (...) udział spadkodawczyni w prawie własności wynosił 1/6 a nie 1/2. jak błędnie - sprzecznie z zapisami w tej księdze - przyjął Sąd Okręgowy(k. 27),

W konsekwencji substrat zachowku wynosi 527.333 zł(wartość udziału spadkodawczyni w tej nieruchomości wynosi 10.333zł tj. o 20.667 zł mniej niż to przyjął Sąd Okręgowy).

Wysokość należnego powodowi zachowku wynosi w konsekwencji część substratu zachowku, czyli 131.833,25 zł.

Powód domagając się oddalenia apelacji powoływał się w toku postępowania apelacyjnego na to, że pozwany otrzymał od matki darowizny.

Jednak przed Sądem Okręgowym powód nie domagał się ustalenia zachowku z uwzględnieniem wartości tych darowizn.

Nie może być zatem skuteczne powoływanie się na te darowizny i uwzględnienie ich przy ustalaniu zachowku dopiero w postępowaniu odwoławczym, co stanowiłoby niedopuszczalne rozszerzenie podstawy faktycznej powództwa.

Nie mogły odnieść skutku podnoszone przez pozwanego zarzuty potrącenia z wierzytelnością dochodzoną w pozwie wierzytelności, która jakoby przysługiwać ma pozwanemu względem powoda z tytułu wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez powoda z części nieruchomości.

Po pierwsze, istnienie tych wierzytelności - w tym ich wysokość - nie zostały wykazane. Wynikają one mają z nowych twierdzeń faktycznych, które nie zostały przyznane przez powoda.

Po drugie, chodzi tu o roszczenia pomiędzy współwłaścicielami z tytułu posiadania rzeczy, a tego rodzaju roszczenia pozwany może zgłosić jedynie w toczącym się postępowaniu o zniesienie współwłasności i w konsekwencji nie może skutecznie zgłosić zarzutu potrącenia w niniejszej sprawie (art. 618 § 2 kpc por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2015 r. III CSK 309/14).

Po trzecie, zarzut potrącenia nie może być uwzględniony także z tego powodu, że wyrok Sądu I instancji , co do kwoty 131.833 zł jest prawomocny - zaskarżenie wyroku w zakresie nierozłożenia zasądzonej należności na raty nie daje jedynie podstaw do nadaniu wyrokowi w tej części klauzuli wykonalności - a do tej kwoty zasądzona przez Sąd Okręgowy suma została przecież obniżona w wyniku uwzględnienia zarzutu apelacji odnoszącego się do zasądzenia zawyżonego zachowku w związku z przeszacowaniem wartości spadku.

Dalsze obniżenie zasądzonej od pozwanego kwoty nie wchodzi zatem w grę, bowiem w tym zakresie wyrok nie został zaskarżony.

Należy podnieść, że fakt toczenia się postępowania o zniesienie współwłasności nie stanowi podstawy do postulowanego przez pozwanego zawieszenia postępowania w niniejszej sprawie.

W powołanej przez Sąd Okręgowy uchwale z dnia 17 maja 1985 r. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w procesie o zachówek sąd samodzielnie rozstrzyga w ramach swej kognicji wszystkie zagadnienia prawne niezbędne dla rozstrzygnięcia procesu, jako o przesłankach prejudycjalnych. W wypadku gdy w skład spadku wchodzi udział spadkodawcy w majątku dorobkowym, dopuszczalne jest w procesie o roszczenia z tytułu zachowku samodzielne ustalenie przez sąd orzekający stanu i wartości spadku bez uprzedniego postępowania o dział spadku lub o podział majątku, który był objęty małżeńską wspólnością ustawową.

Nawet postępowanie działowe nie ma zatem w sprawie o zachówek prejudycjalnego charakteru, a tym bardziej postępowanie o zniesienie współwłasności toczące między stronami procesu o zachówek. Nieuzasadniona okazała się apelacja w części postulującej zmianę wyroku i rozłożenie zasądzonej od pozwanego należności na raty.

Zastosowanie art. 320 kpc jest możliwe „w szczególnie uzasadnionych wypadkach”. Przepis jest instrumentem pozwalającym na wykonanie wyroku bez ponoszenia przez dłużnika szczególnie dotkliwych reperkusji. Wywołuje on jednak dla wierzyciela negatywne konsekwencje w postaci rzeczywistego odroczenia bądź rozciągnięcia w czasie wykonania wyroku i pozbawia go w związku z tym określonych korzyści.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy zasadnie stwierdził brak podstaw do rozłożenia na raty świadczenia zasądzanego od pozwanego.

Faktem jest, że w skład spadku wchodzi udziały spadkodawczyni w prawie własności nieruchomości, które niewątpliwie nie są tak łatwo zbywalne jak własność całej nieruchomości, a postępowania działowe z reguły są długotrwałe.

Jednak pozwany niezależnie od znacznego majątku odziedziczonego po matce jest właścicielem dwóch mieszkań położonych we W., z których tylko jedno - i to mniejsze - warte jest - jak przyznał sam pozwany - około 270.000zł.

Nadto pozwany uzyskuje stałe znaczne dochody, a deklarowana przez niego wysokość zadłużenia jest wielokrotnie niższa od wartości posiadanego majątku.

Nie ulega wątpliwości, że pozwany jest w stanie jednorazowo zapłacić powodowi zasądzoną od niego ostatecznie kwotę, z czym musiał się liczyć już od prawie trzech lat bowiem wezwanie do zapłaty zachowku otrzymał już w październiku 2016r.(k. 11-14).

Przez okres jaki upłynął do wydania prawomocnego orzeczenia pozwany z całą pewnością mógł poczynić starania, by zgromadzić kwotę należnego powodowi zachowku bez narażania się na wszczęcie postępowania egzekucyjnego.

Instytucja rozłożenia na raty zasądzonego świadczenia jest dedykowana osobom, od których z różnych szczególnie istotnych względów nie można wymagać, by spełniły swego obowiązku poprzez natychmiastową zapłatę, bowiem wiązałoby się to dla nich z bardzo poważnymi konsekwencjami. Konieczność zbycia części posiadanego znacznego majątku trwałego w celu zaspokojenia wierzyciela, nawet przy założeniu, że nastąpiłoby na warunkach, które w normalnych okolicznościach pozwanego do końca by nie satysfakcjonowały, nie może być uważana za szczególną okoliczność, o której mowa w powołanym ostatnio przepisie.

Pozwany może także zaciągnąć kredyt na spłatę zadłużenia wobec powoda. Wszak uzyskuje znaczne dochody i posiada mogący stanowić przedmiot zabezpieczenia kredytu majątek o wartości wielokrotnie przewyższającej wartość należności powoda.

Należy mieć też na uwadze podeszły wiek powoda (82 lata), fakt że nie dochodził on odsetek od dochodzonego zachowku oraz nie domagał się obliczenia zachowku z uwzględnieniem otrzymanych przez pozwanego od spadkodawczyni darowizn.

Tym bardziej rozłożenie zasądzonej od pozwanego należności na raty nie znajdowałoby żadnego uzasadnienia.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 kc, art. 385 kpc i art. 100 kpc w zw. z art. 391 § 1 kpc:

I. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie 1 w ten sposób, że zasądzoną na rzecz powoda kwotę obniżył do 131.833,25 zł;

II. w pozostałym zakresie apelację oddalił;

III. zasądził od pozwanego na rzecz powoda 1.465 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Powód w postępowaniu apelacyjnym wygrał w 20% (tj. co do kwoty 3.167 zł z łącznej wartości przedmiotu zaskarżenia wynoszącej 15.464 zł).

Pozwany poniósł koszty w wysokości 774 zł (opłata od apelacji) + koszty zastępstwa w wysokości 2700zł, łącznie 3474 zł z czego 20% stanowi 695 zł. Powód poniósł koszty zastępstwa procesowego w wysokości 2.700zł, z czego 80% stanowi 2.160zł.

Różnica kwot 2,160 zł - 695 zł wynosi 1465zł(pkt III wyroku Sądu Apelacyjnego).

Mikołaj Tomaszewski Ewa Staniszevska Bogdan Wysocki